

Per què Tarragona no va ser la capital de Catalunya?

Autor: Marc Pons

Data de publicació: 28-03-2022

La ideologia Tarragona passava per convertir els comtes sobirans de Barcelona en reis de Catalunya. Això que havia de resultar tan senzill, a Catalunya era una missió impossible: el secular pactisme estava tan arrelat que convertir l'autoritat comtal en monàrquica hauria representat una gran amenaça a l'estabilitat del règim i del país. Article d'En Marc Pons.

Tarragona, any 1116. Fa 905 anys. Les tropes de Ramon Berenguer III, comte independent de Barcelona, ocupaven la ciutat i el camp de Tarragona, que feia dos segles que eren “terra de ningú”, entre la línia de castells del Penedès i les medines de l'Ebre. Ramon Berenguer III va trobar una monumental ciutat despoblada i en ruïnes, però que, malgrat l'estat d'abandó, conservava el prestigi d'una època passada: el de la gran capital hispanoromana i hispanovisigòtica del quadrant nord-oriental peninsular. La recuperació de Tarragona venia precedida d'una vella reivindicació: restaurar l'arquebisbat romanovisigòtic i convertir la vella Tàrraco en la nova capital eclesiàstica de Catalunya. És a dir, prescindir ?per sempre? de la tutela de Narbona. Però, en canvi, no hi va haver mai un projecte per convertir-la en la nova capital política. Per què?

Fragment del mapa polític d'Europa durant els segles XI i XII / Font: Gifex. World Maps and Satellites Photos

Tarragona, ciutat en ruïnes

Efectivament, les hosts de Ramon Berenguer III van trobar una Tarragona abandonada i ruïnosa que era una trista ?i fins i tot sinistra? ombra de la populosa urbs de l'etapa romana o de la luxosa ciutat-palau de l'època visigòtica. Durant la invasió àrab (716), l'arquebisbe Pròsper (en aquell moment, la màxima autoritat religiosa i política de Tarragona) havia ordenat l'evacuació total de la població i la ciutat havia restat abandonada durant quatre segles (716-1116). Alguns historiadors defensen que durant aquesta època hi va haver una habitació mínima (una guarnició

àrab d'un centenar d'efectius i una població resident d'unes dues-centes persones). Però, en canvi, la majoria afirma que durant aquesta etapa fosca Tarragona va ser una ciutat fantasma (durant bona part d'aquell temps, situada en "terra de ningú"), que devia ser el refugi clandestí de grups de malfactors de l'època.

El model hispànic que no es va aplicar a Catalunya

Altres grans ciutats de l'època antiga havien quedat semiabandonades o totalment transformades durant la invasió àrab (711-723). Com la vella Tàrraco, en l'imaginari de la societat hispànica de l'època, eren considerades les "Jerusalem" de la diàspora cristiana. I quan van ser guanyades (o recuperades, depèn de com es vulgui mirar), van ser elevades a la categoria de capital d'aquells dominis en expansió. Lleó (la vella Legio, seu dels grans quarters romans del nord-est peninsular) va rellevar Oviedo al capdavant de la monarquia asturleonesa (910) i dos segles després seria desplaçada per Toledo (Toletum, capital de la monarquia visigòtica hispànica), convertida en capital de la nova monarquia castellanoleonesa (1162). O bé Osca (la de la Universitat Sertoriana romana), que va rellevar Jaca com a capital del regne d'Aragó (1096) i que poc després (1138) seria desplaçada per Saragossa (la populosa Caesaragusta romana).

Fragment d'un mapa de la península Ibèrica, publicat dins la Cosmografia de Ptolomeu (1482) / Font: Cartoteca de Catalunya

La restauració de Tarragona, el primer gran èxit de la cancelleria de Barcelona

Durant un segle llarg (985-1116) els comtes i els bisbes barcelonins havien sol·licitat insistentment al Pontificat elevar les diòcesis de Barcelona o de Vic a la categoria d'arxidiòcesis, amb el propòsit d'escapar de l'autoritat dels arquebisbes de Narbona, que després de la primera independència catalana (la no renovació del pacte de vassallatge del 987) havien quedat amenaçadorament situats en la meitat nord de la vella Marca de Gòtia, la que restava sota dominació de la monarquia francesa. Però el Pontificat sempre havia contestat que l'arquebisbat català havia de venir per la via de la "reconquesta" contra el "moro infidel" i que la solució als mals catalans era a Tarragona. En aquell context, l'empresa tarragonina va ser un gran èxit, perquè culminava la independència de l'estat català medieval, iniciada cent vint-i-nou anys abans.

Mapa de la divisió provincial en temps de la monarquia visigòtica (segles VI a VIII) / Font: Wikiwand

Tarragona, la bella dorment

Per tant, quan Ramon Berenguer III va prendre possessió de Tarragona (1116), tots els elements que dibuixaven la política del moment jugaven a favor de "la perla d'August". Tarragona, com una bella dorment que havia passat quatre segles esperant el príncep que l'havia de desvetllar, semblava destinada a recuperar la concentració del poder, l'exhibició del luxe i la frenètica activitat econòmica d'un passat gloriós. Les fonts documentals de l'època la dibuixen com una ciutat fantasmagòrica, però, al mateix temps, amb grans possibilitats de recuperar l'esplendor passat i esdevenir una gran capital a la mesura del projecte de Ramon Berenguer III, el comte barceloní més ambiciós i més bataller des de Guifré el Pilós (870-897). Tot apuntava a un canvi de paradigma (impuls de l'expansió territorial, obertura de rutes marítimes), que incloïa desplaçar a Tarragona la capitalitat catalana.

La nebulosa romanovisigòtica

A més, la conquesta i restauració de Tarragona (de la ciutat i de la seu arquebisbal) tenia una significació d'extraordinària importància. No tan sols obria el camí cap a la conquesta del tram final de l'Ebre, sinó que projectava l'expansió sobre el conjunt de la vall d'aquest gran riu. Al límit d'altres dominis cristians. Durant mil anys (segles III aC a VIII dC), la vella Tàrraco havia estat la capital política, militar, econòmica i eclesiàstica d'un extens territori que cobria la totalitat de la vall de l'Ebre, anomenada Tarraconense durant l'etapa romana i, reveladorament, Iberia durant l'època final de la monarquia visigòtica. A principis del segle XII, els dominis cristians peninsulars es trobaven en plena fase expansiva, i l'evolució dels mapes posteriors indica clarament que aquells estats primigenis buscaven eixamplar-se seguint el dibuix latent sota la nebulosa del temps? de les provinciae romanes i visigòtiques; com una criatura que és al claustre matern busca les parets de la placenta.

Mapa de l'expansió comtal barcelonina els segles XI i XII/ Font: Enciclopèdia

Per tant, l'empresa tarragonina era el nervi d'una potent ideologia expansiva que anava molt més enllà dels límits del Camp de Tarragona, o fins i tot dels límits del Principat de Catalunya. Una ideologia que explicaria l'interès que va despertar en la cancelleria barcelonina de Ramon Berenguer III l'oferiment del rei galaicoleonès Alfonso Raimúndez (1126) ? més tard Alfons VII de Galícia i Lleó? a participar en una operació d'eliminació física del rei aragonès Alfons el Bataller i de la seva cunyada i usurpadora Teresa de Lleó i, tot seguit, negociar un repartiment dels territoris cristians peninsulars (les antigues Gallaecia, Astura i Cantabria per al de Santiago; i les antigues Tarraconense i Basconia per al de Barcelona). O, tan sols uns anys després, l'oferiment de les oligarquies aragoneses (1135), que, aterrides per la voracitat del gallec, es van presentar a Barcelona com a “vells parents” i van lliurar el regne a Ramon Berenguer IV.

El Regnum Tarraconie

Fins i tot, uns dels primers mapes medievals de la península Ibèrica, cartografiat tres segles i mig després (1482), identifica els territoris de Catalunya i d'Aragó com a Regnum Tarraconie. I aquesta és una de les principals causes que explicarien el perquè Tarragona no va ser elevada a la categoria de capital del Principat de Catalunya; i, en conseqüència, tampoc de la Corona. Aquest detall, i d'altres, ens revelen que la ideologia Tarragona passava per convertir els comtes sobirans de Barcelona en reis de Catalunya. Això que havia de resultar tan senzill, com ho demostra la forma en què els comtes aragonesos o els castellans van passar ? amb un cop de cul? a ser reis, a Catalunya era una missió impossible: el secular pactisme estava tan arrelat que convertir l'autoritat comtal en monàrquica hauria representat una gran amenaça a l'estabilitat del règim i del país.

Representació de Ramon Berenguer III/ Font: Rotlle genealògic de Poblet

Barcelona, cap i casal

Però hi va haver altres raons de pes. Durant l'etapa visigòtica (segles V a VIII), Barcelona ? amb un emprenedor govern plebeu i una dinàmica economia fabril? va guanyar la condició de capital econòmica del quadrant nord-oriental peninsular. I durant l'etapa carolíngia (segles IX a XI), mentre Tarragona desapareixia del mapa, Barcelona sumava la condició de capital política i militar de la Marca de Gòtia. El 1116, quan Ramon Berenguer III restaura Tarragona (i lliura el seu domini feudal a l'Església), les classes mercantils barcelonines (una de les tres ànimes d'aquella Catalunya expansiva) ja controlaven importants parcel·les del poder municipal. I les oligarquies nobiliàries catalanes ? els barons feudals? tampoc van fer el gest, perquè aquella dualitat capitolina (Barcelona-Tarragona) consagrava l'equilibri de forces tan característic del règim pactista català, que tan profitós era als seus interessos.

Marc Pons

Barcelona

Diumenge, 19 de setembre del 2021

Enllaç:

https://www.elnacional.cat/ca/cultura/marc-pons-tarragona-no-capital-catalunya_647033_102.html